

॥ वेदान्त भगवार्थ पंचनद्युपाह्व गुरुसायबार्मणः ॥ अंघ १॥ ३१५-१५१

पञ्चनदान्वयधनश्यामात्मजनिगोवर्द्धनस्येदंपुस्तकम् ॥

॥ अथ श्रीनिवास विजालन्यम् प्राशमने ॥
- (वेङ्कटेशः) -

626

श्रीशं वंदे ॥ वंशस्ते मुरली नदस्त भणभोगो वंफली द्राचलो माता हं जगतां नृप स्वसंविता वामे तुरा दृज्जम ॥ कास्ते ते शरणं तु
 ३ मेव स मुखीत्येवं हि पद्मावती वाचा संमदय नृजयत्यनु कलं श्री श्री निवासो हरिः ॥ १ ॥ म वसिं धृगारगमने कविता मार्ग प्रका
 शने पिमम ॥ मानव मृग राजगुरोः सेवो दुपतरणि सरणिमा बह तु ॥ २ ॥ कविता भुविता वदे ववं ध्या भविता यो वदयं न वग्यते
 हि ॥ तस्मात्करसा लव वदन्तः सरला पवद्वां वदो मुकुंदः ॥ ३ ॥ उग्रो प्यसत्कृतार्थः कीर्तिविहीनो प्यपं कयुतो यः ॥ संहो प्यश
 निक बोरो दुर्जन संघस्तनो तु मयि करुणां ॥ ४ ॥ रसमय जन तो लु सितं मध्ये सभ मन्त्रा ह्वा लं मे ॥ सङ्गण संपदै र्हा कमथ
 भूया दृत्त शास्त्र वस्स ततं ॥ ५ ॥ विजयी भवतु ॥ यस्तु स्वस्वे वचरण वत्क मलो ल्लासं दधानः ॥ जं घाव छरणि गंभीरः ॥ धि
 उदर वद्वलि विभंग जाली ॥ नाभिव दस्त भूजन न नि दान पओष गृहः ॥ भुज वस्त दृत्त जो मितः ॥ कर वस्त्रै र्मु क्रे नंद स
 कः ॥ वक्षस्तु लवकांत या श्रियो लु सितः ॥ कंद वस्त मा ला लंकृतः ॥ मुख वस्तु कला निधिरया तिकृतः ॥ अधर व ३
 द्रुक्तरक्तः ॥ दंत वस्तु का वली तृ दयंगमः ॥ नयन वस्तु नीलः ॥ ललाट वस्तु तिलकः ॥ कुंतल वस्तु आमाधिक रुचिः ॥

अवतंसवत्कलापमयः ॥ श्रीश्रीनिवास्तोनामवस्कधाधिपः ॥ किंचयश्चरणश्यामंभुजंललितांसश्रियंवृक्षल्लीसर्व
तोमुखजातशोभान्वितपादंचवहति ॥ अपिच ॥ यः पादेरसास्पंदनक्षः ॥ नितंबेकल्याणगुणान्वितनेत्रं ॥ वृक्षसिचिपुल
नयनाभियोगंचधत्ते ॥ अपिच ॥ अथोदरत्रोभांकंठे ॥ कंधरोत्सितसंकेदेषु ॥ कुंतलं सस्त्रितं पाणौ ॥ सदावाया
भिरमलंसंयंगिचधारयति ॥ यंचांगलोत्सितंसंगरचितत्रोभान्वितसूर्यकृतं रामे रामाभुजंचाहुः ॥ येन च शरेणे
वबहुविदारणसमेण ॥ सकविकायबंधेनेवापरुषाक्षरमैत्रीभाजा ॥ महावराहेणेवमहीभुजाश्लेषरसज्ञेनमुमुदेप्रजाः
॥ यस्मै च माधवाय ललितलतांगीकरणयोग्यावुत्कलिकाभिरामासज्जालकोत्सिता अनेककोषस्त्रितिरमणीया
योजनालताततिरिवरुक्मिण्यादिमहिषीजनतानकेवलं स्पृहयां बभूवुः ॥ किंतु ॥ लसस्तीनपयोधरचक्रचये
प्रहृष्टोद्घातुकूलाय अकूरभानुकरवोद्भुसिताय तिरस्कृतकुंजमने गजमल्लद्वितिविक्रमक्रमाय तथा वि
धोगोषकाजानश्व ॥ यस्माच्च बहुलयादवसंततिर्दवसंततिर्बहुलयाचाभूत् ॥ यस्मिन्चाद्रुतकरश्रियंस

२ दशयोवहुमेनेश्वोसि श्रुतयो गार्ग्यं हि चे तो वृत्तिं स्म नस्त तयो भि नंदंति ॥ यस्य चा मी करो ज्वा भूषा गजाश्च ॥
या पाप कारिणी भूलताम नो वृत्तिश्च ॥ चामर श्री विराजिता कीर्तिः प्रजा च ॥ चातु र्या न्विता द्विजाः शत्रवश्च ॥ चम
स्तुतिज्ञाः मंत्रिणः कवयश्च ॥ चारु तो वृत्तिताः स्वस्त्री क्रीडाः परस्त्री क्रीडाश्च ॥ चतुरंग की ला न्विताः क्वचित्काल
क्षे पारथाश्च ॥ चराधिको ल्वसितं वाता निवे दनं चे तश्च ॥ चराधिको ल्वसितं मंडलेश्वर कदंबं चक्रं च ॥ चाप क्रीडा
युधिय मुनायां च ॥ चरणोत्पन्ना गंगा कीर्तिश्च ॥ च पला लसम ना स्त्री कटा क्षततिः शत्रु श्रेणिश्च ॥ चे ला कर्षण
तक्षराः स्त्रीणां कामिनः वषट्क कर्षकांश्च ॥ च कोर कान ददायी मुख चंद्रः कुचश्च वनिता नां ॥ च पेदि का शत्रु
मुखे च यच्च गुणानां ॥ चे तः प्रसाद रम्यः सर्वे पि जनः कटाक्षश्च ॥ यस्य च स्मर विद्वेषी सं द र भावः प्रतापश्च ॥
स्मरण श्लाघाः द्विजा वीराश्च ॥ स्मरति मनो ज्ञा वनिता जनता वि योगे भर्तारिं सौंदर्येण च ॥ स्मरो न्विता वाराः
पुरुषाः स्त्रियश्च ॥ स्मार्ताः आचाराः शत्रवश्च ॥ किंच स्मर चित व्यथो वि कृत्त स्त्री जनो न मित्र जनः ॥ स्म

यशोभाधरो भटवर्गो निराश्रुवर्गः ॥ यस्य च राष्ट्रे हरणोद्योगभ्रष्टाश्चोसारिपुवीराश्च ॥ हरागदधानं दनुलिप्त
कुचयुगी-अधरपुटीचस्त्रीणां ॥ हारावर्गं तं कंटाः स्कन्दः शत्रुवश्च ॥ हेलासत्ताः कामिनः कर्षकाश्च ॥ यस्य
तुरंगखानेऽश्वाः वेश्याश्च नर्तति ॥ त्वरान्वितमश्वचक्रचक्रं च ॥ त्वचारुचित्तदोभं मृगकदंबं शत्रुचंद्रं च ॥ त्वंग
दभगशोभान्वितः मित्रभुजः शत्रुभुजश्च ॥ यस्य चरविहितशोभमप्यरविहितशोभं चक्रं ॥ किंच ॥ गार्जनातिसदो
विताभिर्भुजैस्तान्यवितानि ॥ हारिविहारिअविहारिचस्तनमं उलं स्त्रीणां ॥ यस्मिन्शासति वक्तुं मतीं गिरिविभ्र
माः गजा इव हिमाः समदाः द्विजा इव गजाश्च ॥ सप्रतीकस्पृहणीयाः करिण्य इव तरुण्यः सार्वभौमयोग्याः
तरुण्य इव करिण्यश्च ॥ कलमहिता बाणिवकेदारश्रेणी बहुधा न्यदद्याकेदारश्रेणी वनाणी ॥ अधिका मित
संगाः स्त्रियः पुरुषाश्च ॥ अधिकवचस्तिरिम्पाः भटाः शुकाश्च ॥ अधिकवलिताः शत्रवः स्त्रीकटाक्षाश्च
॥ अधिकं परहिताः रणे भटाः सभासकवाचः ॥ किंच ॥ सिंधुष्विवाधिकपोतप्रचारः गृहप्रागणेषु बलभीवि

३ टंकेषु॥ महारण्येष्विह अधिक को कागसविलसन्नं कामिषु प्रमदवनेषु च॥ शत्रुभिराधिकमलयशोभाधरः वसंते वायु
 पुं वृक्षस्त्रीकटाक्षश्च॥ ग्रीष्मेष्ववाधिका कौलदर्पहृतिः विषवेद्येषु मृगयास्तु च॥ स्त्रीजनते बाधिका कामित श्रीः अ
 हितततिः कविता च॥ पिकाइवाधिका लाखाः बालकाः विहंसश्च॥ किंचाधिकपटोत्सवताः अधिकचोरीकृतशो
 भाः अधिकोपचारविदग्धाः स्थियो न पुरुषाः॥ अद्भुतमेतत्॥ यदेते राजसन्निवाः बहुलरचितशोभां वहेति॥ त
 था हि॥ लक्षोपकारमंत्रविदः रत्नोपकारमंत्रविदश्च॥ लक्षणप्रकारज्ञाः रक्षणप्रकारज्ञाश्च॥ रतांगीकृतप्रणयाः
 रतांगीकृतप्रणयाश्च॥ किंच॥ बहुललामान्विताः॥ बहुलसामान्विताः॥ बहुलमण्यलिंगितवृक्षसः बहुमरण्या
 लिंगितवृक्षसश्च॥ बहुलाज्योपभोगक्षमाः बहुराज्योपभोगक्षमाश्च॥ बहुलचितशुभाचाराः बहुरचितशुभाचारा
 श्च॥ बहुलसाहसोचिताः बहुरसाहसोचिताश्च॥ किंच॥ संगदः कुमुदकाव॥ पुण्यजनविदेष्टिणी कौमोदकी ३
 च॥ नाभिजातः स नदेव॥ अप्रमदः स नकुमार एव॥ उग्रप्रियाः पद्माव एव॥ विषमदृष्टिः पशुपतिरेव॥ अयि च॥

मधस्तिष्ठतिः सरसि जेषु ॥ मागधो ह्वासः स्तुतिपाठसमये ॥ रसभंगककत्वं तरंगिणीषु ॥ कुप्रीतिर्महानराह
स्प ॥ कुमारिकारव्याकम्पानां ॥ कुम्भदाकरत्वं सरसां ॥ विषमहिततासर्पाणां ॥ दुष्कीर्तिकुल्यासु ॥ दुर्बिजदर्श
नमंत्रशास्त्रे ॥ कुशासनग्राहितं तपस्विनां ॥ सवितृद्वेषः सेहिकेयस्य ॥ मातृविरोधः शुभस्य ॥ किंच ॥ कुवेण्याख्या
मत्स्थाधार्म्या नवनितानां ॥ विकचासंगः ग्रहाणां नयूनां ॥ पराभवः संवत्सरेषु न सैन्यस्य ॥ विनायकत्वं गरुडे भवकृत
थागतेष्वेव सुहृत्लास ॥ सभाससेनासुनितं विनिष्प्राणव्यमा लासु न वेव भूय ॥ अपि च ॥ समनः संप्रतितद्दि
जः पूषा ॥ उग्रकराभियोगभाक् कमलवर्गश्च ॥ सञ्चक्रशब्दवाच्येषु अरसंगतं पंचमायुधं सूर्ययोगहृदोऽंकोकच
क्रमाहुः ॥ कलो ह्यसितेषु कलं कीचंद्रः पक्षपाती पिकश्च ॥ किंच ॥ श्रीमत्सरस्तिष्ठतिः कीओद्यानेषु कंठेषु च नलोकेषु
॥ अलंकारोचितं स्पीतायाः पद्यानां च न जनानां ॥ सतममहीशतदः जलदकालः सर्पराजे न राजसु ॥ किंच ॥
अपदानि शत्रुं रं दानि धनकदंबं च ॥ ससद्यानिकवित्तिकुरं वणिशत्रुं जालं च ॥ अनुगतमृडानिमोगिचक्राणि स्त्रीजा

तंच॥पवित्राणिद्विजकुलादिवास्त्रंच॥नालीनिनालीवृंदादिगजयूथंच॥भानिनक्षत्राणिजनकुदंबंच॥संस्तरहितभावंवि
 ४ षमहितत्वंचपल्लवरुचिंच॥सेन्येसरसिरमण्योजानत्यामृद्रुजालेषु॥१॥किंबहुना॥विधःसंपदिचापेसोसोनस्तारापनिमि
 १२॥तस्मादस्मिन्महीपालेराजत्वंराजतेसदा॥२॥किंच॥धनुर्विद्यावतांश्रेयान्ज्योतिषांयोभुमानिच॥यज्ञसायस्यभातिस्म
 द्दितारानाथवज्रगत॥३॥यस्यप्रकृतयोवश्याइंद्रियाणीवचेतसः॥नयेनतस्मिन्विद्येवशुभेतेनमेदिनी॥४॥पुरीयस्यज
 नैःपूजाजिनागुणगणैरिव॥हृदायस्यजवेर्युक्ताःसपक्षाइवमारुताः॥५॥भूमेरुवृष्यत्वादिषांनिःशेषित--॥यस्मिन्
 राजनिजानीमोज्वाकृष्टिर्नैवविद्यते॥६॥प्रजाभूयर्थमेवास्पृष्टिश्चापकलत्रयोः॥संरम्योद्वसंतो जानंतितद्विग्रहसक
 लणं॥वेणीस्तोतोनिशारात्रीरतिःकामनितंविनि॥रोहितंयद्रिपुस्त्रीणामृज्ज्वाकशरासनं॥७॥किंच॥यश्चसंतिलकत
 याचित्रकामितसौंदर्यः॥सहस्रयविभूषिततयाविपुलकटकरचितपुत्राग्नौभाविनः॥गौरांवरतयाशुभ्रानंतश्री ४
 विराजितः॥किंच॥माधवतयावैद्याखेडितः॥अंबिका नंदनतयावैचित्रवीर्यः॥निर्जरतयावैमानिकामितरूपः॥स

आलालकृततयावेजयकद्रुतिरुचिरः ॥ समुरोषिवैमुख्यस्तुतियुक् ॥ सर्वसत्त्वद्रुषिवेरोचितः ॥ मे-प्राधिकासक्तो
पिवैराधिकासक्तः ॥ वैकुण्ठोप्याशुगसंप्रदायजः ॥ अपिच ॥ यस्यपुरीअयाधेवद्वारका ॥ यन्नहिरामानुरक्ताः ॥ उद्धवप्र
णयिनः अकूरकमीनुकूलाः ॥ समन्त्रोल्लसिताः ॥ सयज्ञाभिरामाः ॥ लसद्द्वारथाः ॥ सुमित्रोपेताः ॥ निवासिजनाः
॥ यन्नचस्तननरुचिरोमेघएवतस्त्रीजनः ॥ मदमरुचिरः वासुदेवएवतगजसंघः ॥ कदनमंजर्भटवर्गएवतकुंतलक
लापः ॥ किंच ॥ भवनभूषणानिकेतकदलानीवकलत्राणि ॥ अपिच ॥ कृष्णमंजलपिनकणममजुलावीणा ॥ कथंन
सास्वर्गदितिरित्यते ॥ यतः यन्नस्वर्गसदापविघटितत्वं ॥ महाकुलगिरिपक्षछेदकेप्रभुता ॥ कुमुदहितकारिण्याः करिण्याः
अनुपमाभिधानरमणीयता ॥ वसंतमाधवनसमनसप्राहुः ॥ सदासुलकविस्पर्धुस्पर्धिनगुरुमाहुः ॥ सदाशक्रयज्ञोभां
वहतिदेवगणः ॥ रुद्रानुभावमंगीचकाराग्निः ॥ वैवस्वतंयमदेवमाहुः वरुणस्तुनविप्रचेताः ॥ अतीकदृष्टिदिवः ॥ कु
बेरक्तगुह्यकामितप्रणयः ॥ किंबहुना ॥ स्वः पुरंदरंवहतीति लोकवाद् ॥ अलमतिविस्तरेण ॥ यश्चस्करचरदः स्करचर

५ दः सकलः सकलो बली बली सततं ॥ ललितप्रमदो ललितप्रमदः सरसश्च सरसश्च ॥ ३ ॥ पादे स्पृहि मालती कुचलयं
 यस्योदरे राजते वक्षो लंकरणं तनोति कमला वा सोपि कोशालये ॥ कुंदश्रीः कुमुदौ स्त्रसञ्च भवन्द्वा रोपश्चात्सदा जीया
 त्स सक्तमनोभिरामचरितः श्रीकृष्णकृत्यदुमः ॥ २ ॥ यस्य च ॥ पंचधारातिभयं करमपि सहस्रधारातिभयं करमश्वरुदं
 ॥ अस्वेतत् ॥ सहिकदामित् ॥ निरंतरस्तरवा तु भवत्कुंठे तरमहिमि चैकुंठे वनिता सक्तचरमयारमया सहरममाणो
 धरणितलशोभा दिदृक्षया तत्र तत्र पर्यटने काकी कस्मिंश्चित्पदशो ॥ रघुञ्जचक्रवारासनक्षिती मुखोद्गासितं ॥ म
 त्सारंगहरिचक्रिशोभितं ॥ जने कभूदारुकुलसे व्यमानपादं ॥ महाराजमिवाशेषभूभृदुत्तं सं ॥ कंचनपर्यंतदद
 र्श ॥ स एव हि वरचक्षुः श्रवणनिर्जरकन्यका विहारभूमेः ॥ विश्वाधिकां कांचनश्रियं वहतः ॥ धराधरव्यातिंगतस्य
 ॥ गौरकृतेः ॥ अग्राजस्य पर्यन्ताग्राजस्योद्गावतारः ॥ दोषान्चोनाम ॥ यश्च ॥ गिरीशोपि चंद्रस्य रूपः ॥ तुंगभ
 द्राकृतिरपि वातदुशोभितः ॥ अथ चैनमा लोकयतस्तस्य चेतसि चिंता समंजनि ॥ किमयं विध्याभवेत् ॥ नहि नहि

६ सहिकरीरजाततिरस्कृतमयिमायंपुनः स्वपादेकदेशाश्रयवर्द्धितकरीरजातः॥ नापि मेरुः सचस्रक्रीडं॥ नापि
महेन्द्राद्रिः स ह्येकरासाश्रयः॥ अथ वा सो यमेव भवेत्॥ केषामारुतविवादेन भूलक्षप्राप्तः॥ दिव्यभोगिकुलप्रणयि
नः॥ कलधोतरूपस्य॥ रत्नसानोरपत्यं सर्पराजस्यांशवत्कारः॥ भगवान्भुजंगाद्रिः॥ भवतु यो वा को वाऽवगाद्य
तावत्पश्यामीति॥ ततश्च तया कृत्या सा तु गोप्येकाकी कृपादोरुनितं बुमध्यदेशो लुप्तो भिन्नो भां॥ सुखलितकूर्प
नेत्रां॥ शिखंडिमनो जदंता च लीविराजितां॥ कुंतलसत्केतकसर्मां॥ पुत्रागस्पृहणीया पर्वतैकदेशाच्छली॥ तत्र कांच
नवनंदेवतां चापश्यत्॥ अथ तया च न देवतया देवाय मुद्रुतनिदानं पर्वतैर्द्वः॥ यतोऽस्ममनोजवसत्वं॥ तथा हि॥ अत्रेदं नं
दनं च नं॥ यत्र समं दारं नंदं मनु भवति जनः॥ प्राप्नोति च संतानं सुखं॥ महाकल्पलतां गीकरणवृक्षं स्पृहश्च॥ लसद्भिषारि
जातं च हरिचंदनं पश्य॥ किंच॥ सदाखंडलसद्भिचारश्च लसति सदा मराली सचारश्च राजते॥ ललितताप्सरसां गणश्च
शोभते॥ अपि च कदाचिद्भुत्तुरागरं जितांबरः॥ नृकरीदभसि न भूषितः॥ परिगतमुनिगणः॥ निकटश्चोभमानक

रीरः ॥ निरुद्धाशयवादाः ॥ अनुकरोति संन्यासिनः ॥ क्वचित्स नारदः ॥ पर्वतस्य सफलं यति ॥ क्वचित्कोविदमदना कसोमशि
६ विववरुणवासतया स्वर्गद्रवोपलक्ष्यते ॥ किंचिद्दिह स्वदेवेतः पश्य ॥ अत्र हरिपतिर्गजं विदारयति ॥ शरभः केसरिणं बाधते ॥ क
सस्त्रास्ति तलक्ष्मणः ॥ रामानलं भक्षयति ॥ नीलौगवयश्चोन्मूलितरंभः पनसमधिभुङ्कुमिच्छति ॥ अनंतशाखोत्प्लसितागमश्री
न्यकुत्र जा राधितपाददेशः ॥ नानादिजातापमनोहरो यमाचार्यलीलां विवृणोति शैलः ॥ १ ॥ इंद्राणीरुचिरताराशूराभिरा
मो ज्ञाते रावतवरकुंभरम्पलक्ष्मीः ॥ सोर्यनिर्जरवनिताविहारभूमिः शैलेयाः प्रथयति पाकशासनत्वं ॥ २ ॥ किंच ॥ स्फु
तमिलिहाबहलमरंदापरिमलपुंजाकलितकरंजा ॥ इह नृपमस्त्रीव्रततिमत्स्त्रीनिषिद्धितपत्राकुत्ससविचित्रा ॥ ३ ॥ साश्व
र्यमिति उत्तरतो देहिदृष्टिं ॥ मकराद्यन्तां कृष्णेनेव वन्तां कृष्णवर्त्मना क्रीडितं भवेत् ॥ यतो यं पर्वतैकदेशः ॥ हीनवकः नष्टहं
सः ॥ मृदितशृगालः ॥ उत्सन्नवाणो दग्धभूमिजः ॥ त्रासितगजसत्त्वः ॥ दलन्मलिकाजालनिर्यलनिर्यन्मरंदद्रवासारम
तालिंगीतं ॥ समाकर्णयद्भिः कुरंगैर्हि पारिविलोकापिनो भूदुर्जप्रयातं ॥ १ ॥ इतः पुरस्ताद्भारसमरवधनं जयोत्वा सोऽह

श्यते ॥ तथा हि ॥ विषक्षी भूयश्चाकुनिर्नश्यति ॥ द्रोणो विमृष्टितपक्षः ॥ भीष्मो यमुक्षुकोपिग्रस्तः ॥ अत्रात्रपलायितं द्राव्येन ॥ कर्णो
पिदग्धः ॥ एकाकिना धार्तराष्ट्रेणोत्तितं ॥ अत्रात्रशरासनानां भंगः ॥ द्रितीयाश्रयाश्रितलक्षाः संचरन्ति ॥ सर्व एते भूभृतं खेदयं
ति ॥ क्रीडन्तीरां नीलतमालां वनलक्ष्मीं चाकाशमाद्ये सानुनिजातां गजवृद्धेः ॥ दृष्ट्वा कांतां विस्तृतपक्षो घनबुधान् यतिपक्षीम
तमयूराभिधुषः ॥ १ ॥ किं बहुना फाल्गुनिलकोत्प्लासीरं भारमश्वरूपवत् ॥ नेत्रवत्कमलानंदी कांतानां पद्मगाचलः ॥ २ ॥ क
चिच्चतालाधिकसंदरश्रीः कचिच्चकुंभोन्नतचारुलक्ष्मीः ॥ कचिच्चपीनोच्चकरीरसंपल्लेपाचलोयंकुचबन्धगाक्षाः ॥ ३ ॥
इतिसादरमुपदिश्यमानानि वस्तुन्यवेक्षमाणः ॥ कचिच्छ्रेयो ॥ अगस्त्यभयाद्विलीनमिव सागर ॥ सिंधुनिर्माणमभ्यस्यतो वि
श्वस्रष्टुरुच्चावलीव हरिणा कल्पितं ॥ अभिनवत्तमुद्रनिर्माणसमयइव रंध्रेः पुराणानेकपारावारप्रक्षेपखननं विश्वकर्मा विनि
र्मितकज्ज्वलद्दयनिर्मलानेकस्पर्शकसोपानावलीप्रतिविम्बितस्करमिलमरंदधाराकलितललितविसृक्तमसौरभ्यलुभ्यन्म
धुरमधकूरनिकरमंजुगंजितसमाकर्णनविचशांतरंगकुरंगशायकमारणेण निपतद्विफलीभयदुडीनसहस्रमंदाक्ष

मद्रितमनशार्दूलं ॥ जलाद्रिविशदवसनांतरितप्रस्तुटोपलक्ष्यमाणपीनोच्चकुचकलशसंजाततमत्तमातंगकुंभकगलभ्रम
 जनितविदारणस्पृहागतकंठीरवकिञ्चोरकभयाईमज्जद्वन्द्वेवतानिकरंदेवार्चनकुसुमापचयासक्तचाल्यावधिबुद्धब्रह्म
 चर्यव्रतदूरीकृतमदनतर्त्राभ्यासमुनिकुमारकनखोंकुरक्षतजनितसीकरानुमीयमानजलविहारपरवशजलमा
 नुषीजनवदनपद्मभेदं ॥ तदनिकेटावटखलीनितीनजृम्भमाणपुभावलीलाविवशधियोधरवररमणीमणी
 मसृणमंथितश्रवणजनितकपोतपोतकंठारावभ्रमभ्राम्यछेजेयशतसंकुलं ॥ वराहवज्रितादतगाढांक
 पालीदोहदप्रकुलबालकुरवकुवनीपरिगततटेकदेशं ॥ कामिनमिवोत्कलिकासहस्र ॥ अर्जुनमिवसिंध
 राजपरिपंथिनं ॥ ललनाहस्तमिवलसदूर्मिकाचक्रं ॥ उज्ज्वलश्रवसमिवशुभावर्तकृद्यं ॥ साकेतदेशमिवोर्मिला
 स्पदर्शनमुदितलक्षणं ॥ राजाभिषेककालमिवपुंउरीकलायानिषण्णकलहंसं ॥ कालियनागमिवकृष्णवेणी
 समं ॥ कलशपाशवारमिवजलेकदेशस्वरक्तचक्रिणं ॥ जनितपद्मच ॥ दृष्टमातंगकुलविहारमपिशुद्धं

सर्वं कजातमपि निष्कजात ॥ जज्जगद्यमपि नवरसोऽस्त्वसितं ॥ स्वापि पुष्करिणीति विश्वविख्यातं ॥ कसपिका
सारमपश्यत् ॥ अथ तदवलोकनादिगतपरिभ्रमणायास्तः ॥ क्षणविश्रम्भं स इव केवलं क्षीरमयमाहार
मुपकल्प्यमाध्व इव स ह्यतागममभिर्नन्दन् ॥ ततीर एव न क्षत्रगणस्येव सबद्धमूलस्य ॥ शिवचंद्रस्येव सदा
बालस्य ॥ भागवतस्येव विलसदनेकस्फंधस्य ॥ सज्जनस्येव सफलजन्मतः ॥ गरुडस्येव सपुष्पस्य ॥ चिंचा
तरोरधः प्रदेशे ॥ पातालगतागतमार्गमिव वृत्तंधरानाभिमिव किमपि वत्सीकमलोकयदचिंतयच्च ईदमव
स्माकमावासंखलीभवेत् ॥ यतो निकट एवेयं पुष्करिणी ॥ घनरसमयी च नितेव सखयति सफलितत्वापाच
अंयं वक्षोपि कुटुंबीव सार्थकितस्तत्तत्तत्तोषयति द्विजाश्रयश्च ॥ इयं कल्याणी गगनगंगानिव सत्यविहारे
सखीवानुकूलितकमला ॥ धराभियोग इहान्ध ॥ एते पक्षिणोपि कृषिगणा इव पुराणा गमप्रणयिनः स्वेदम
पनयंतिसकलकलाश्च ॥ एष भगवान् क्रोडरूपी हरिरत्रैव निवसति ॥ नूनमयंकलितधराधररुचिरेनाम

ह्रीं क्षणमपि न विमुञ्चति ॥ इत्येवमात्रोच्य वासमकरोत् ॥ ततश्च गतेषु केषुचिद्दिवसेषु ॥ कदाचिद्दाम्भूरवि
८ धरा निर्गत्य कश्चिद् नो द्वेष्टे यास्यन् ॥ ओउ जाति तया नारायणावतारतया च ॥ भूदारं ॥ जंगममिव रजताद्रिं
मूर्तिमंतमिव रोद्रसं ॥ जनकमिव शोषाचलस्य ॥ घोरघृष्यं कुरद्वकसपत्नेन कदारवेण हंसं तमिव पुष्करा
वर्तं ॥ स्मरंतमिवाद्यापि हिरण्याक्षयुद्धं संरंभस्य भगवतं कुहूनावराहमद्रक्षीत् ॥ तदनु अनिमिषलोचनलो
भनीयश्रीः ॥ लसत्कोजाकृतिः ॥ गौरपयोधर राजमानदिवकांतिः ॥ अचला नंद हेतुः ॥ अयं जगत्स्वपुर्नासा
विवरालुब्धजन्मा ॥ स्तब्धरोमा ॥ इयं देवी धरा च ॥ भवतु ॥ दिष्ट्या दृष्टि मार्गमगमदेतन्निधुनंतदेतल्लगाम
विषयीकरोमि ॥ इयं सरलतामद्गुणानां ॥ सेयमम्लानतापुष्पाणां ॥ अविकृतिः क्षीरस्य ॥ मणेरकाटिप्यं ॥ नि
धुवनस्यानवसानं ॥ लक्ष्म्याः अचांचल्यं ॥ विदुषाममासुर्षं ॥ तपसो निष्कासता ॥ मेभ्याः निजजिता ॥ स्त्रीणां यो
ग्यसमागमः ॥ सुकवेः श्लेषकावरचनावेदग्ध्यं ॥ सकलजनश्च नीयामवतीति निश्चित्य ॥ यावत्तथा कर्तुमि

उत्तिता वद्धराह देवो विदूरा निरीक्ष्य ॥ हं हो पुरत एव श्रीनिवास इव लक्ष्मणे ॥ अयेऽधररस विनिर्जित न वसुधे
वसुधे त्वमपि विचारय ॥ तव कुचाभोगे नेव चक्रुद्येन करेण ॥ चंद्राचलसोदर्वहरेण मुखेन ॥ सरलतामनो ज्ञेन
चरितेन ॥ मदाश्लिष्टेन लोचनयुगलेन सर्वभूभर्तृहारेण प्रतापेन ॥ राजमानो राजमान हरिवदने वदने ता वा
यं श्रियो न वेति स्वभुजा चालनं ॥ कचधि कृतगोत्रया गोत्रया सहस्रं जपन् ॥ फलपंकज नयनः ॥ द्रुतमागत्प
दयोर्नमंतं स्वेन समंतं ॥ वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ कायं पद्मगात्रिः ॥ कागमनक्रमः ॥ कदम्बिनः ॥ अयं परिपाकः प्रा
चीनपुण्यस्य ॥ इदं फलतपस्तपोः ॥ इयं सूचना भाविकत्वात् प्रातः ॥ सर्वथानमोक्तते भवैर्गते ॥ अतर्कितघट
नापटवे ॥ भागधेयायेति व्यवहरन् ॥ हरनिवमानसं ॥ ध्यानसंगत इव किंचिच्छित्त्वा ॥ चीरलक्ष्मीनसंक्षतायि
तहिरण्याक्षगदाघातकिणोके वसुमती कटिनतरकुचयुगलसंघर्षमस्त्रिणितैभुजांतरेक्षणं कृत्वा वत्सहिष्या
तादृशमहावीरकदंबुकालरात्रिकत्वात् ॥ भारतसमराद्वत्साया इंदिरादेव्याः सौभाग्या देवो वरितं जानामि ॥

भवतु तावत्कथयैतत्कश्चिदुक्तं शक्तीयादयेषु कौरवेषु चत्तराजस्य मार्गप्रवृत्तेषु ॥ अधककुलकिरवाज्जिरुग्रसेनः धृ
 ५ तराष्ट्रश्च ॥ देवकीनाशस्य हास्यानं कंसो युधिष्ठिरश्च ॥ स्कबलांगजप्रणयी अनिरुद्धः कर्णश्च ॥ तोषितसां वः प्रहृन्तः
 गंडीबंधन्याच ॥ उल्लसदनिरुद्धकामः वलभद्रः दुष्योधनश्च ॥ श्रवणतोषितकर्ण उद्धवः शकुनिश्च ॥ सदानुपगत
 ६ सस्त्रीतिः कृतवर्मा भीमसेनश्च ॥ अयमेभूर्येगुणैराहृष्टीः श्रीनिवासस्य दीक्षणात् ॥ बहुना किं त्वदाश्वेषे र्वत्याक्री
 उच्छ्रितिश्वमे ॥ १ ॥ इति बह्मलपः ॥ कथं वानित्यादिपूर्वेति मे वस्तुव्यतारैर्चालितमौलिना साग्रुखापितांशुलीकं
 ७ न्ने आषेज्यन्ते नापि क्वचिन्मो नमुद्रया क्वचिर्दत्तवर्थापि शुनशुष्कहासेन क्वचित्कंठरवेणापि न रक्तवधवर्जं स्वरुत
 व्याख्यापयित्रालक्ष्मीनेत्रा सह कस्मिंश्चित्प्रदेशे क्षणमांसां चक्रे ॥ अथ श्रीनिवासोऽपि प्रेमाद्र्या विनयबहुलया
 तदाचाभिर्नंदितः भगवन्मायादंष्ट्रिन् ॥ सरसाविज्ञासक्रीडी कृतसारगुणा तनुश्च वाणीच ॥ नानाथयिप्रभवतिक ५
 स्य न दृष्टाकृतावाते ॥ १ ॥ किंच ॥ देवाग्रकंचित्कालं वस्तुमिच्छामि ॥ तत्तु भवतो भूमिकामयेत्येकथवत् ॥ तज्जुता

किमयं प्रभोः वराहदेवस्य महिषीं विश्वभरादेवीं स्वीकर्तुं शिष्यतीति ॥ किं निस्त्रोपशोणिते क्षणे पौत्रिकदंबे विलज्ज
मानायां धरादेव्यां वराहदेवेऽपि दर्शदं दिवी वदनंदरदं इति मंदहासे ॥ श्रीनिवासमन्मनीषितमप्येतन्न केवलमेका
मेव धात्री किं हि मां वकुलमालाभिधां धात्रीं च स्वीकुरु कुरु कुरु लक्षणं यिन् आदौ भक्तैर्मर्द्दिनादिमानः कार्यः ॥ वत्सेतदपि
जानामि नाययोरंतरमिति ॥ तथापि कालः कलिरागतः ॥ त्वमपि स्तोके जलेन मज्जसि ॥ तदपि ज्ञातपूर्वमेव ॥ यत्मा
त्स्ये कामनेयाप्यवतारे स्वस्वखड्गं प्राप्या क्रांतवानसि सकलमपि भुवनखड्गं ॥ नो ह्युघं मर्मपरेषां ॥ अथवा किं नः का
यं जरटानां ॥ तथापि मर्यादा कापि वरमिति वदति ॥ यदा ज्ञापयंत्यायं वरणा इति दर्शितं विनये चास्तु देवे अतिक्रामति प
टिका ह्येवियन्मध्यमारूढेतमः कुलाचित्रभानौ चित्रभानौ ॥ जाता कस्मिन्कमेघरावमतिभिः संभवितः के किमिर्नि
धीति भ्रमगाढलग्नवदितैरानंदितः किन्नरेः ॥ श्रीमुख्यभग्नो लराजवसतेः क्रोडस्पलक्ष्मीपतेर्नादब्रह्ममयोलला
सवितरं मध्याह्नेरीरवः ॥ १ ॥ ततश्च यथाखड्गं सबकुलमालाधरां स्वीकृत्य प्राप्तुः ॥ अथ विश्वभरया पृष्टतद्

तां तो वराहः कथयामास ॥ शृणु देविसरसे रसे सावधानं ॥ स्पर्शनार्थं दभाक् ॥ अन्तराजसं पद्मः ॥ भूभृत्करप्रसारमहि
 तः ॥ अखंडचक्रश्रियंदधानः ॥ तच्च कुचाभोगद्वयस्य वसत्रो लमंडलं ॥ चो लो नाम महीपतिः ॥ यस्मिन् विलसति लोचनं
 लोभनीय रम्पाकृतौ ॥ सन्मालापरिगते स्रवते ॥ अत्युन्नतधर्मशालिनि ॥ तच्च कुचमंडल इव राजनि ॥ अहमिवा निमिषश्रि
 यंदधानः ॥ सात्विकभावमापन्नः ॥ सकामः सकलौपिलोकः ॥ एवं स्थिते ॥ कदाचित् ॥ कापिलसंश्रंगारोचिताकारा ॥ सु
 रभिसंमनोहारिणी ॥ गोपालबालिका ॥ स्वसमानां कामपि गामानीय विक्रीतवन्ती ॥ सराजातां रोहिणीं सत्यपि महिषी
 वर्गे पुत्रार्थमचीकृषत् ॥ सा च गोशिरंतने न गोपेन यात्यमाना प्यरुच्यतं भूभृच्चक्रतिरुमारं शोषाचलमाश्रित्य पां
 सकले वाक्षीराभवनमायाति स्म ॥ अन्वदातु ॥ राजदंडभीत्या च त्स्मीकेश्वरक्षीरामाराद्विलोक्यतां धेनुं ॥ परशुना जामद
 ग्न्यद्वक्षत्रियततिमखंडयत्स गोपालः ॥ सापि कुहनाधेनुयोगिराजिरिव कालजयंतं कुवारप्रहारं यावद्विफलयति ॥ १०
 तावदेव कल्याणिकं कथयामि ॥ वत्सवास्तुदेवस्योदुंबरक्षीरार्कवापसि गवेषणदशा संवृता ॥ तदप्याकर्णय ॥ यत्स

रस्ता दत्तमिति ॥ ततश्च तव गेयमिव तालप्रमाणी ज्वलं रक्तं पश्यतो गोपस्पसा वस्त्रा जाता ॥ यामुचुर्कुंदस्यापभंगकारिणो
 यवनस्य ॥ अथ वासरससाहित्यनिर्दकस्पदुष्कवेः ॥ अथ ज्ञावृत्तांतश्चोत्त आगत्या लोचयामास ॥ अहो कोयमद्भुतद
 र्शितः ॥ सकप्रतीकोपि सार्वभौम इव दृश्यते ॥ कस्योपि पुत्रा गङ्गाजते ॥ सुग्रीवोपि बलाहकस्यानुकरोति ॥ नीलोपि
 नलस्कंदरः ॥ तिष्ठत्येतत्कोयमिति जानामि ॥ किमयं प्रतापनिधिः सप्तार्चिः ॥ नक्षत्रमकृशांनुभाबंधने ॥ स्निग्धखा
 यः सप्तश्रोभवेत् ॥ अहह निशोत्सदं वरपरिष्कृतोर्य ॥ भवतु योगको वा कथमीदृस्ते तादृशा वस्त्रा किमिति संभा १
 षयामि ॥ यदितमेव पृच्छामि ॥ नायं प्रज्ञावतां पंथाः ॥ अथ वा अनालोकितकेन यथागतं गच्छामि ॥ तदितरा कानि
 स्त्रिशता ॥ अथ वामदीयगोक्षीरमन्यायेन पिबतस्तं बोधितमेव जातमिति भणामि ॥ तद्दीधीषिशा वस्पगृहानयन
 प्रकारः ॥ इत्येवं विविधप्रकारमालोच्य कथंकथमपि मधुराधिपोयमिति ज्ञात्वा निश्चित्य प्राप्तकालं प्रतिक्रियेयमि
 ति ॥ यावदुज्ज्वलं तु मिच्छति तावदेव तं दृष्ट्वा देवोपि प्रकोपस्फुरदधरविनिर्गच्छदुक्षाक्षराणि श्रावयान्वकार ॥

रेरेचालेंद्रसाधरेसाधतुष्टितंभवतानाथंतवापराधःपापीयान्श्रीमदस्त्वामुतरःउच्यति॥प्रायस्वद्विधाःबहवोमहताम
 वज्ञानास्यानुरूपफलमाप्नुः॥तथाहि॥निमिमदनयोविदेहभावः॥चित्रकेतोर्नहुषस्पृक्षहिसं॥जयनलकूबरादेःपुत्रा
 शित्वं॥त्रिशंकोरिद्रुक्मन्स्वचमालंगता॥अतस्त्वमप्येवंभवेति॥तत्पुत्रासभूभूतद्वाग्वजेणताडितोनिःसन्तानिपपान॥
 देविबलमृतुषीकृतानंतैर्जनते॥चित्रमेतत्॥कुठाराहतिरेकस्यगोपस्यान्यस्यपंचता॥पश्यपश्यवराहोहेतदन्यस्यपि
 ज्ञाचता॥१॥चक्रिणाश्रीधरेणायंकल्मीकस्त्वनवासिना॥तेनचोत्तोरंद्रोपि क्षणादुद्देजितःप्रिये॥२॥अथतस्मिन्मो
 हमापन्नेभर्ताजीवदानेनापिसंस्कार्यइतिजलसेकादिनाकृततत्प्रयोधप्रयत्नेकस्मिंश्चित्रिदेवप्रकृत्याकथाधुतन
 योर्यंनृसिंहेनत्वयार्दयइतिचित्रसमुद्रोदरभज्जनंचेतसः॥दाहशक्तिश्चंद्रिकायामपिदृष्टाभवेत्॥कठिनमपिहृष्यं
 गवीनमितिसचेत्तांचलप्रसारंप्रणमतिश्रीनिवासेपिमंदीभवत्त्रोपावेशे॥सकृदास्फालनंनृत्त्यगतिगगनतत्त्वचलंवि
 निकलहृदश्चित्रिनिर्दिष्टेमुनींद्रे॥अथमस्माभिनवविशाचस्पृक्षोत्तदेवस्ववासार्थंकूतमितिप्राक्कृत्ताक्रंदद्रुतकुटुंब

कुंजीर्णशास्त्रलीतरेनिचसियतिवेतालभयगणे॥राजाचोलीपिकथमप्युद्धुः सांजलिर्बंधंवाचथवाच॥अंवाविमुखोभीष्म
श्चिरजीवप्रमदकःप्रजारहितःपार्यनासीत्किंतेकरुणयाःकिंतथाविधोनाहं॥१॥अथवाकिंप्रार्थनया॥महतांशापेनजग
त्यस्मिन्कोवानष्टःइंद्रकभस्मपुत्रागतं॥तलकूबरस्पर्जन्यं॥नहुषस्यचक्रित्वामवममापिदेवस्यज्ञापःकामपुत्रतिनये
दिति॥ततश्चश्रीनिवासोपिक्लेशकाव्यबंधइवक्षणंकठिनस्वभावः॥द्राक्षामधरंमधराधिपोवाचमुञ्चारयांचकार॥भोभो
महाराजनोलेद्र॥रोषाधीनचेतसावृथाद्रासोस्मि॥धिग्धिक्क्रोधाधीनचेतसंनरं॥पश्यपश्यकश्चनक्रोधनःपुरंस्कृतक्षय
एवभवति॥अस्वतन्त्रिचिक्लासफलितमद्वचमनोभव॥अचिरादेवैतस्मान्मोक्षोमोक्षश्चभविष्यति॥ततःपरंयद्वर्तत
द्रवतीजानात्येवेत्यभिधायत्योचितकार्यायतद्वत्तहस्तावलंबःअत्रिरिलोदतिष्टत्॥इतश्चश्रीनिवासोपिचनादागत्यस
हबकुलमालया॥अहोनिष्कारणामेत्री॥निर्व्याजाप्रीतिः॥लोकोत्तरंसौजम्यं॥निरपेक्षउपकारकमइत्यादिवराहग
तालापभूयिष्ठंयवहरन्नेवललितकमलशोभेपर्वतेद्रुस्पपादेगमयतिकृतसक्तिर्वत्सराणांशतानि॥नरमृगपनिसुरे

३२ स्तादृशेवेंकरेशः कविरिवविगता न्य व्यापृतिः श्रीनिवासः ॥१॥ इति श्रीमच्छ्रीनिवासविलासेवेंकरेशकृतोप्रथमुच्छ्वासः
 ॥१॥ ॥अथ कदाचित्कुचिन्सुतमाता लोकनजातानंदः ॥ क्वचित्कुठानेलसस्य कलकुचतरुण्याहितदृष्टिः ॥ क्वचिन्
 मातुलजातासूयः ॥ क्वचित्कलालसस्त्रीतिः ॥ क्वचिन्मानितनापसगणः ॥ भवनइववनेपिविहरन् ॥ श्रीश्रीनिवासः ॥ कस्मिं
 श्चिदशेषेअनिधवलशरीरकांति ॥ अनिलवेगविप्रकीर्णकपिडाजटाकलापं ॥ किंजल्कपुंजोद्रासितमिवसितांभोजवनकां
 तिसमूहं ॥ कस्माजिनावगुंठितकुलेवरं ॥ प्रलंबवधमुदितमुरांतकासिंगितमिवरेचतीजानिं ॥ कृतहरिचंदनांगरागं ॥ गंगाज
 लस्त्रपितमिवशिवशिरःशेखरचंद्रकिशोरं ॥ सुतारोद्रासमानयादृष्ट्याकात्याच ॥ महत्यावीण्यातपस्पृशान् ॥ राजमानं ॥
 किंचवसंतमिवस्करमिश्रीष्ममिवमहातपःस्थितिभास्करं ॥ वर्षावासरमिवनभस्पागमनंकलयंतं ॥ शरत्समयमिवानुभूत
 विक्रप्रसादं ॥ हेमंतमिवसदाहिमसदाहिमहितं ॥ शशिरमिवपुरस्कृतमाधवं ॥ इत्यनुभूतसर्वतुल्यकालोचितचरित्रमप्यज्ञातक
 तुकालोचितचरित्रं ॥ पांडुमप्यर्जनं ॥ असभुस्पृहणीयमपिनिष्कामं ॥ पर्वतकक्तमप्यनाश्रितभूभृतं ॥ क्षमावासमप्यंबर

चरं अपापमपिनारदाभिधानं ॥ कंचनतपोनिधिनयनातिथीचकार ॥ अचिंतयन् ॥ नरागमानसेधनेषक्षपातीचनाभवत् ॥
हंसोयंकश्चिदपरोघनसाररुचिर्यतः ॥ १ ॥ ततः किञ्चिद्ब्रूहस्प ॥ यथाविधिसंपूज्यप्राह ॥ स्वायंभुव ॥ कलहोस्पन्तिनाटकसूत्रधार
॥ कुतोभवानिति ॥ सोष्यवदत् ॥ दक्षिणपाणिमुत्रमय्य ॥ सूर्यालोकेतिप्रभोयंचद्रोकेमिंदनंदनः ॥ जिह्वांकरांतीवहनिवृद्धिः
केनोपमीयसे ॥ २ ॥ अख्येतद्भवद्दर्शनाकांक्षयावेकुंठलोकमगमं ॥ यत्रच ॥ शोभमानमुक्तावलयः ॥ राजमानातनुभाः ॥ सर
ससरसः ॥ असदृशः भूभागाः चनिताजनश्च ॥ यत्रच ॥ कुमुदउत्तरद्वारपातः ॥ सद्दिषः पर्येकरूपद्रोषः ॥ कलितमहाप्रहोदे
वगणः नजनाः ॥ गत्वाच ॥ अहोदैवाद्योग्ययोरेवसकललोकोत्तरयोः स्पृहणीयजयविजययोः ॥ भासमानबलप्रबलयोः
॥ विदुरप्राप्ययोः ॥ वैकुंठाभिधानयोस्तवत्तुल्यलोकस्पचेतिद्वयोः संयोगः संवृत्तइतिसानंदस्तत्राश्रयवंधवान्भूलोकंगतवा
नितिततश्चाहमन्विष्येतस्ततः आनंदकाननंगतोऽस्मि ॥ यत्रच ॥ सदापापिदुरपासान्द्रांभाचीनलक्षणा ॥ प्रोटाऽप्यारख्यात
मोग्ध्यासान्नित्रचर्यातरिणी ॥ ३ ॥ अपिच ॥ करेऽहिचक्रं कलर्यच्छ्रियालंगितकंधरः ॥ विनायकप्रियः शंभुर्माधवश्चवि

राजते ॥ ५ ॥ तत्राप्यदृष्ट्वा ॥ मिलितोभयवाहिनी भरसंमर्दनतलसक्तबन्धेप्रयागेकुरुक्षेत्रेच ॥ हरिपदांकिते गयाक्षे
 त्रेहिमवाख्यस्वरकदंबेच ॥ विफलितप्रयासः ॥ किंचलं हि जातिस्कलभादक्षिणाग्रं लक्ष्मीकृत्यप्रचरोपशोभिताम
 विविप्रचरोपशोभितां गोदां प्राप्य ॥ नमामिमानदां गोदां नयनायनतांगतां ॥ नमद्भूमद्वनतांगीतां नवपावनभां
 शुभां ॥ १ ॥ इति पद्मबधेनक्तत्वाच ॥ ततः केनचिद्विद्यसेनगमनकर्मरुतपांडुरंगक्षेत्रस्तत्रभवद्दियां मूर्तिं ॥ नतव
 त्सलराजीवनेत्रमामवयादव ॥ नवजीवनदा राचवरादानवजीवन ॥ १ ॥ इति पद्मबधेनक्तत्वा ॥ अथासन्नप्रसव
 धेनुमिवोभयतोऽक्षरं वीकृस्मवेणीमुदुपेनात्रिवितीत्यक्रुणं पितृणां तेनैवक्रमेण ॥ अनेकसरभिमहिष्यादिकं
 षितान् आमान् कृच्छानि योद्दीक्ष्य ॥ उडुपर्वशगवत्तंबुकदावाहो तारितान् नदीवर्गान् पांडवानि वा वृगाद्य ॥ सक
 रापुरमिव अंधककुब्जादिशरणं ॥ धर्मशालाकदंबमभिर्नय ॥ करवीरपुरंगतवानस्मि ॥ सांबलं मदनस्पृशं क
 ररिपोः क्षीराब्धिकन्यागृहप्राज्ञस्य कमलस्य तामरसविरव्यातिगतस्यांजसा ॥ भो वैकुण्ठसभा र्यता विभवतो

जाता ययासां बुज हं ह्रीं प्रतिम हं चारु नयना श्रीर्यत्र गोत्रस्तनी ॥१॥ तस्माच्च निगद्यानेक पारिजातोद्भासितानि
गिरिकूटान्यतिक्रम्य ॥ उद्यानानि च पश्यन् अनेककासारसंपदः धर्मशाखाः अभिनं घृकिरातृगहं श्रासेषमानः ॥
॥ अनेकप्रपापालिपरिगताः पानीयशाखाः संपूज्य दुर्जनततीश्च मनसा निंदन् ॥ अव्याजरमणीयाः पत्नीरपह
सन्वनिताश्च परिहरन् ॥ रामसेतुमगमं ॥ तत्र च ॥ कृक्षाधिराजोद्भवया कालिंघानीलया सह ॥ कीउनुसंधर्मया ह
ष्टोद्वारकायां भवानिव ॥ १ ॥ तरंगहस्तेर्मकरीः सरापगामुखेर्षयंतं प्रसमीक्ष्य वारिधि ॥ कावानदी सोत्कलिकानया
स यद्वुभुवनारी जमतापितीरगा ॥ २ ॥ अथ च ॥ सीताचक्षुर्भद्रानंददमर्भिर्निरीक्ष्य सेतुं च ॥ तद्विरहहृन्मपि मेक रिव
तमिवासीत्तदनुखलुंचेतः ॥ ३ ॥ तत्र तु कस्यचित्पांथस्य च सा ज्ञातं भवानपन्नगाचले निवसतीति ॥ ततश्च ॥ जा
तानंदः इत एवाभिगच्छन्मध्वे मार्जकामपीत्यर्धोक्ते एव किंचिद्वारैश्चितश्रुकुलं ॥ इषत्तरलितमस्तकं ॥ सा मिदृशा
ग्ररसनं ॥ स पर्वतमुखा बलोकनसंजातस्मितं ॥ प्रमादमुद्रामभिनीय ॥ देवविषयविरसाप्यस्माच्चितवृत्तिर्भवत्ये

मणिकुलीभवति ॥ अस्तेतस्मिन्कृतमनुसरामि ॥ देवस्वचरणयुगुलमश्वयदर्थेयंप्रयासइति ॥ एवमाभाष्यालंघि
 तमोनेतस्मिन्नुत्पादितकोतुकेनारदे ॥ द्योपिदेवर्षेकामपीत्यर्द्धेत्तस्मिन्संवृत्तिरियंभृंगीसंगीतभर्गविवशाकुरंगीह
 दयस्सुखव्यकवाणवेधः ॥ किंच ॥ भवद्विदितार्थस्मममानिवेदनसाधनिकस्वपात्रादानप्रक्रिया ॥ कृगतातेभेषीह
 रणकालीनामिर्जकृपाभणमुनिकुलोत्तंस ॥ अनारंभोमनुष्याणांप्रथमंबुद्धिलक्षणं ॥ आरब्धस्थानंतामिद्विती
 यंबुद्धिलक्षणमिति ॥ नश्रुतंभवता ॥ कुरुकोमलमनः ॥ माभवतुद्विरीषकुसुममपिकठिनमिति विविधातुनय-
 कोविदः ॥ कथंकथमपि ॥ तद्वृत्तांतशेषकथनौ न्करवंचके ॥ सोपि सफलप्रायोमेमनोरथरसात्तदुमइतिनिश्चि-
 त्वा ॥ देवश्रुत्वावधानमनाः चारुण्याश्वेताचिन्तासद्वातंतमार्गबुद्धिर्विमद्देहविकोमुदीभ्रमागतभ्रमद्वालच
 कोरनिकरपक्षसमीरतलितबीणागुणकणनसमाकर्णनैकाग्रमनसिमप्यागदति ॥ किंचिन्निकरएवसंजातेः ३५
 स्मिन्वर्ततेचर्वतःसर्वतःसंचारितचक्षुरिक्करसासारमकर्णमक्षराधिपवाचमवोचत् ॥ आर्येतःपश्यतुभवा

नृगमदत्रलसञ्चक्रः राजजललयः ॥ आलोत्तवनमालः दिव्यसारसनालीलसकमलोद्भासितः ॥ गरुत्मस्यसिसे
वितः ॥ सदाशेषभोगिप्रियः ॥ इंदीवरश्यामलकर्तिः ॥ अयमयमग्रतएवेत्यर्द्धेक्तएवजंभारंमेणाकुलीकृतोयंतद
न्यहमपिचैदेवंभगवांश्चूनिवासएवभवेदित्यालोओक्ताद्यनयनेककसाध्यातारचंद्रजयजीवेत्यादिषाभिर्नद्यगृह
णपारितोषिकंप्रियमावेदयसीतिकटिकलितं ॥ गोदावरीस्नानसमयतत्तीरविस्मृतपटीभवत्कुक्ष्यसाराजिनबंधन
पटस्रजंतद्भात्याकेवलमाकाशएवसमर्पविस्मृतदेहभावस्त्वमिवराधाकुचकलत्रादर्शनेनावस्थितः ततः तेना
पिकथमयमकस्माद्भूताविष्टइवनेष्टतइतिशंकितमनसाकिंचिदपस्त्यविस्मयोर्ज्ज्भमाणतारंवीक्ष्यमाणः यावत्पु
रतः पश्यामितावत्कमपिकासारमयशयं ॥ नभयहं ॥ सच नाम्नापद्यसरइति ॥ देवेनाप्योपधगवेषणकृतपर्वटने
नदृष्टएवस्यात् ॥ यस्तु ॥ अमृतान्धसइवामानवाः ॥ अस्वेतदृथश्लेषवाददुर्जसनेनानेनैवैचितोहमितिभिश्चि
त्यंतस्वसरश्चक्रवर्तिनश्चक्रवर्तिनइवजंभाणसहस्रपत्रस्य ॥ कंठशोभमानकनकमालस्य ॥ पुटभेदशोभा

३५ बहस्पतटमिकटेक्षणमतिष्ठ ॥ ततः परं यद्दृतं तदस्मिन्नात्र स्पकला लापस्प कलत्र कलकंठी नाम किनरी वल्ली एक
 त्वा विराम ॥ अथ तदा जया हसा यथा र्थाभिधाना कलकंठी ॥ अत्रांतरे देवकुतोपि ॥ पार्वती शरीरमिव चंद्राभरण
 भूषितं ॥ मेरुशृंगमिव नक्षत्रमालापरिगतकंठ ॥ विंध्यादवीरानमिव मृगराजो ह्यसन्मध्यदेशे पाचलस्वरूप
 मिव स्फुरद्वाजीवपादं ॥ नाटकमिव मनोज्ञाकं ॥ मनुकुलमिव लसद्गंभीरनाभि ॥ राहुगणचित्तमिव कलितभरतागम
 प्रक्रियं ॥ ऋषिकदंबमिव सत्संगीतज्ञानं ॥ नक्षत्रचंद्रमिव चंद्रमुखं ॥ माधवद्विजमानसमिव कुंतलोत्वासितं ॥ यो
 चतमा विरासीत् ॥ तत्र तद्दुमिता कदवेषु ॥ चंद्रमूर्तिमिव सन्मार्गा ॥ सहस्रश्रवणां मन्त्रोत्तरानंददायिनी ॥ स
 खक्षणागोरांशुकाच ॥ तथापि अनाकलितगुरुकलत्रस्य शौ ॥ अनुभूताशेषां ॥ अस्पृष्टकलको ॥ दोषानुबं
 धरहितामज्ञाततमः संबंधजातविकारांचकामपिकन्यामणिमद्रक्षं ॥ यस्यां नारदसदृशः केदापरशो हासश्च ॥ ३५
 ॥ देवनागमयोक्तावेणीगंडुविश्व ॥ अर्जुनचंद्रदृष्ट्यं ललाटमंडलकटाक्षद्वयं च सारंगधिका रिनयनयुगं गमनं

च॥ रागोत्तरोऽधरः कापियूनिचेतः प्रसारोपि॥ चापापकारिणीभ्रूलतामतिश्च॥ चंद्रभासराकरवशोभादेहविश्व
सरलोनासावृक्षाः सरवीजनश्च॥ कुंडलीकर्णः रोमावलीच॥ रतिर्कंदरं रूपं च यश्च॥ चक्रमंजुलाताभिः कुचद्वयीच-
॥ शंखकांतः कंठः पाणिश्च गुरुमनोहरं नितंबं बिंबचरितं॥ हंसकोद्रासिताषट्द्वयीसीमंतकलितसिंदूररेखाच॥ अ-
नंतकंदयंगममवलम्ब्य गुणचंदच॥ विचित्रांशुकळादितः कुरुभागः सद्ययययसंचयश्च॥ देवपश्चात्पूजातंसाकस्पति
द्राक्षः कुमेति॥ अथ साराजदारिकाताभिः समानशीलवयोविलासाभिः सरवीभिः सहजलेयावद्दिहरति तावदेव तेने
चमार्गेण सकृद्विचसेनानामिव वलीमुखभूषितानां॥ मेरुदेवीनामिव नाभिरम्पकुचानां॥ वृत्रगदाघातव्यधितगजेन्द्रवन्म
कटानां त्वच्छ्रुततीनामिव विरसानां॥ पुष्करवर्तचुन्नीरदानां॥ आर्याणामप्यनुग्रभावाश्रयानां॥ क्षीणप्रकाशा नामपि व
रुद्धानां॥ विनतानामपि वयःस्तोषरहितानां॥ अदंतशोभान्वितानामपि तांतानां॥ जरतीनांच कुलमाजगाम॥ ततस्तौ
सां ज्ञेयैर्नदीभिर्निर्गत्य॥ सरसः क्षीरपारावारादिवरमासह सरवीकंदबाविविधलतावलीमध्यवर्तिनीचकल्पलता॥ क

स्निग्धदिद्रनीलसोपानशिलातले ॥ नीलनीरदमंडलइवसोदाभिनीक्षणमतिष्ठत् ॥ अथतास्तस्यस्त्रीषुकाचिद्
 सिनयमधफानमत्ताप्राह ॥ अयेकांचननिभमभर्तृदारिके ॥ ललत्तुंगिकागंधविलसत्सस्मीरणः ॥ तंतंतनोतिसं
 तोषभोभोभोगींद्रसंततेः ॥ १ ॥ इति तच्छ्रुत्वा तूष्णीं स्थितायां राजपुत्र्यां अन्यापिकाचन ॥ प्रत्यग्रदंतक्षतदूयमाना धरविंवा
 प्राह ॥ अयिराजर्नदिनि ॥ निर्यस्त्रिंजङ्गमर्धाधसारंगगणसंगिनी ॥ कलकंठचयाकीर्णाकोनेयं सरसीसरिव ॥ १ ॥ हंससा
 रसचक्रांगचक्रचक्रैरलंकृतः ॥ नयनानंदनिलयः कस्पनस्याज्जलाशयः ॥ २ ॥ इति तदपि किमपि ध्यायंती वतस्पास्त
 रत्नालायश्चोक्तमिदं तस्याः निरोष्ठश्चोक्तदूयमप्यनाकर्ण्य स्थिता सा ॥ अथ सा सखी विहस्य पुनः प्राह ॥ अयि धरनायक
 शरीरजज्ञातं ते हृदयतंचितं यसि ॥ यश्च ॥ नीलनीरदसजायः शंखचक्रगदाधरः ॥ रत्नाकरांगजानाथः कंसनागेंद्रके
 सरी ॥ ३ ॥ राधास्तनमस्तकरः सरागिजनाग्रगण्यः किल नंदजातः ॥ सकंसहंसांतं कदं उजातहरिहरिः कांचनशैल
 धीरः ॥ ४ ॥ तद्धितते दशायाः अंगीकृतं चानेन जनेन तन्मिथितिरचिराद् दूयतिते चिंतितं ॥ त्यजन्नेव कलयस्यतां

गिर्यस्य जनस्य यत् ॥ सिति जलजस देश देह कांति धरिणि धरेंद्र शरीर जात जानिः कलयति सहिहस्त नीरजं ते हरसदृशः किल राज
शेखरश्च ॥ १ ॥ यस्य धृतचक्रं शतया धीरतया च अरिदरकरः ॥ राजहंसतया अहंसकलाधीना तालं कृत इत्यहं कृतिरहितः
किंच ॥ कलहंसश्च कलहसानंदनां गीचकार ॥ चक्रीचनगरस्थितिकलितश्च गाधिराजताश्च र्यचर्यश्च नगाधिराजजाताश्च र्य
चर्यश्च ॥ यंचात्कारितनीलं ॥ ज्ञातं गीते तरदीधितितनयाधिकरसश्रियं ॥ जयासक्तचेतसं ॥ दाशार्थं कृष्णं च जानंति ॥ ये
न नयेन रंजितः किल जनः ॥ यस्य च स्त्रीणां चंद्राचलकांतिहारी स्तनः आस्पृश ॥ सरलताङ्गघागीः कंठस्थलीच ॥ किसलयस
हनः सराधरः धरसदृशः स्तनः ॥ यस्य चाधिकलक्षणाः गायनाः जनाश्च ॥ अधिककेलिरुद्याः क्रीडाक्षौलाः गिरश्च अधिकजा
तरागः अधरः लीलाहंसश्च ॥ अधिकाननानंददाः हरिणाः स्त्रियश्च ॥ अधिकरंजकाः सालाः गिरश्च ॥ अधिकधरासक्तः हाराः
कर्षकाश्च ॥ अधिकंदराराजिताः अरयः शान्तिधनरुत्पत्यश्च ॥ अधिकारिजनश्रियः लसंतिनलसंतिच ॥ अधिकरणरसिकाः
रथिकाः प्रांधिकाश्च स्त्रियश्च ॥ अधिकासारश्रियं दधाना नगरी देशश्च घनश्च ॥ यस्य चारिचक्रं रयंकुचारिचक्रं ॥ अगदागदाः

सनंदकः सनंदकश्चराजति ॥ किंच ॥ यस्य चराधिकानंदः राजनीत्यां रते च ॥ चरणजाता गंगा कीर्तिश्च ॥ चेलाकुष्ठिः रतिका
 लेस्त्रीणां रणेरातीनां ॥ चेतः कलितानंदः दयाकटाक्षश्च ॥ यत्र शासति धरणीं ॥ कृच्छकेशश्चिंधत्तेकचरचुना ॥ राजहं-
 सानलसखितिहसिश्चस्त्रीणां ॥ अरिस्त्रियः अकेशः ॥ हरिजलजासनश्रीकंठदशां दर्शयति ॥ अतिलसत्संगरहितता
 तैलयंत्राणां नस्त्रीणां नारिसेनानां च ॥ स्तननहर्षकः घनकावः नस्त्रीजनः ॥ चलताद्वर्निनेत्रे क्रीडाशैले च न चेतसि
 ॥ किंच स्त्रीणां कांतिः कनकं ॥ स्तनः करकः ॥ कंठः जलजः ॥ नेत्रं नलिनं ॥ आस्यं सरसं ॥ स्नेहस्थानं नंदनंदनः ॥ रागो नदी
 नः ॥ किंचारसाः अरातयः ॥ धतुकुशारसनाः आस्यजाः ॥ अरिष्टकारणं दधि ॥ कर्णत्रिरश्चेदाकर्णनं चिरंतनकथायां ॥ हं-
 सानंदसहतासेहिकेये ॥ राक्षसानंदः शरद्वणे ॥ अर्थासक्तिः शास्त्रचिंतकानां नार्थासक्तिः ॥ गीतानंदश्च यतीनां न गीतानं-
 दः ॥ सहस्रधारणा कोक्षाकृषीणां क्षत्रियाणां च ॥ किंच ॥ लसद्ग्रीजानि स्त्रीजालानि क्षत्रियाधिकजातिजालं च ॥ सदाज्ञा
 निराष्ट्राणि अग्रजातिजातं च ॥ अलंकितात्यंतकथनायासेन ॥ सदायानि संगतानि धनगृहाणि च इदयात्रिचरथिकचक्रं चे

ति॥ अन्तोतरेयासांचलं तोदं तानने आंताः ॥ धवलाः केशाः तृहासाः वृहद्वयः नकुचमंडलं ॥ चलीचदनेनोदरे ॥ भुग्नताम
धदेनो नकुंतलेषु ॥ तासां तु मरुद्वितानां भिन्नभेरीसमानः कोपि धानः व्याकुलीचकारससखी कंदोराजकन्यां ॥ तथा हि
॥ अये वां वरमणिमपि भीष्मकिरणं ॥ पश्य पश्य ॥ चंडकोपो भूषः ॥ यामः पुरीं शीघ्रं ग्रहाण शुष्कां शकगणं पेटिकाचुरा
जभार्यायाः ॥ हर्षकारणं पंकजैचयं खंडयाच्छेरेभोभिरापूर्वकुंभं ॥ भरद्वाजोभागे ॥ भणममगिरा राजकुमारी ॥ आका
रयाकारय ॥ रचय प्रणामपरिपाटीरमायाः इति उक्ता च चिरयं तां राजकन्यकायां पुनर्किंचित्कोपेन निर्दिष्टा क्षणविसृ
त्य किंमया ग्रेगंतव्यमिति रभसादभिधाय अहहेति दंष्ट्राक्षरसंसर्गं दूनं दंतावल्लयः स्वेदमुद्रामभिनीय जोषंतस्तुः ॥ तत
श्चेयं राजपुत्री ज्ञानैरुत्थाय घनसारसदंशेन केशकलापेन नभोगयोग्येन रूपेण ॥ अतिमुग्धया दशया ॥ अनंगरागोज्ज
लेन वपुषा ॥ नाभिस्पृष्टेन कुचमंडलेन ॥ अतनुसंदरेण भूषाजालेन ॥ धवलसज्जोभेन मानसेन ॥ शोभमानाभिर्ज
रतीभिर्युवतीभिश्चापरेव ता ॥ स्वावे श्रवणनीलेन पद्मेन योजयंती ॥ अपांगमाशुगंचेतस्ततः प्रेरयंती ॥ मुदापीनं प

यो धरमं उल्लङ्घयेत् स घटयती ॥ चंद्रभूषणमपिकरे अवरुणा पयंती ॥ वशीकृतसकलनिर्जरकंदवायथागतं गतचतीती
३८ एकल्लातस्यां किं न भवति दत्तनायां प्राहस्मन्नारदः ॥ अथ सवितुरितीत्येव च तेन प्रबोध्यमाने का लापनमः ॥ देवस्य दर्श
नसखमनुभवितुमत्रागतोस्मि ॥ देवकिंचिदयति ॥ श्रवणादेव सा किंतिरलयसितवचेतनां प्राभवतरलः ॥ तरलः
हारमध्यमणिरेव नायको भवति ॥ ननु मान् ॥ तिष्ठमनुष्यवत् ॥ अस्वेतत् ॥ देवकथितकथनीयं ॥ दृष्टादृष्टव्यः श्रोत
व्यः ॥ तदनुगृहाण गृहाण शिष्यः साधयामि नारायणाश्रममिति ॥ अथ श्रीनिवासोपि सक्तो कहासं ॥ महर्षे ॥ अपि ना
मज्ञानं किं भवता कुलाभिधानादिकंदस्पायुवमानसमस्य वडिवागुणजालस्येति वदति पुनः प्राह ॥ देवभक्तजननिर्ज
रागम ॥ अहो लाचप्यं ॥ अहो विलासः ॥ अहो चातुर्यं ॥ अहो रमणीयता रमणीमणेरिति जाता कस्मिन् कवे तु केन क्षणं क्ष
णं प्राध्यात्किं वा वश्यं ककरणं अग्रतया क्षणं भवदृशनाभावचिंतातातांतः करणतया ॥ क्षणं निरोधे च श्लेषाभियोग इति ३८
या लंगमयतो ममेत उवणे जनसवृत्ता इयमुक्तिरपकारवती जाता ॥ अहो किं कुर्मः मुनयो वयं अथ वर्गवा तमुपदि

शामः॥ तथा हि ॥ विष्णुर्ध्वयो वैष्णवाः संगयोग्यास्तीर्थक्षेत्ररूपा न संसेवनं च ॥ यो गोमाता साधनं तत्तन्निर्लेपारीतिः श्रे
यसे जायते नः ॥ १ ॥ किंच ॥ किं योग्ये यं वृत्तिर्विरक्ता नायद्विनिता जनेन सह वा यसं योजनं ॥ अथवा ज्ञात्वा वा किं कृत्यं देवस्य
कृतविवाहस्य देवकल्याणी विजयीति पृति ॥ देवोपि ॥ केथं भवेत् ॥ क्वातिष्ठेत् ॥ कथं जानामि ॥ कं वा पृच्छामि ॥ कः वा
मयति ममाधि मिति चिंता सीमंति तद्द्वयः ॥ दर्शितं शुष्कमुखविकासः ॥ तत्कालोचितालोपे नरिर्द्विसर्ज्या बभूव ॥ ए
वं सति माकंदप्रचालुचुंबनसरिवत् मत्तपरभृतमहिला निरंतरोदंचितपंचमस्वरांतरितमिजवनिता कृतपरपुरुषसं
केतसंरावर्चंचितगृहपतिः ॥ आरामरमाप्रथमर्तुमहोत्सवारं भ्रमंगलीतिकापठनाविरतलोललोखंबनितं विनीश्रुति
सुभगर्तकारश्रवणसमयसंस्मृतश्रनिजनायकाहितैकाग्रमनीषादिश्रलस्त्रितमज्जनागतयौवतशतालीककनकश
लभंजिकापुंजरजितमंजुचंजलनिकुंजवलियितकवर्णमुखरीतटः ॥ प्रियजनसंकेतितयेतसीवृनगामियामिनीश्रु
स्वकामिनीग्रहयातुयामिनीचरसमानयामिनीकराजपुरुषगृहीतनिजकरसंस्पर्शसंजातसात्विकभावश्रिथिलिततत्क

१० रम्यद्विधविनिर्गतललनालोकावलोकनमुदितातरंगभुजंगनिकरसंस्तमदनकुटुकलंवकदंबः॥वनिताकुचाभोग
 इवबहुसरोजतसमृद्धिः॥वीरइवपरंगनार्शकरः॥हिमगिरिरिवमदकलकंठीरवयासिनपथिकः॥सरस्यतीदेहइवाजा
 तिभूषितः॥वनिताजनइवरसाखसहितः॥रत्नसंकलकृतनां॥प्रलंभागधेयंसतीनांकराजीवोपिस्तमनःसंदोह
 धितः॥अशोककक्तोप्यस्तमनाः॥कुसुमाकरत्वाविरासीत्॥अथतंदृष्ट्वादेवोप्यभ्यंतयत्॥अहोरमणीयतावसंत
 स्त॥आचार्योमिदनागमस्पष्टिमपिस्त्रीमानरुग्भेषजंकांतायुक्तविलासिलोकचरितप्राचीनभाग्योदयः॥यत्त्वागत्यस्त
 तास्तपह्वरुचिसंपादयिष्यन्भद्रां संजातोत्कलिकास्ततासुरमतेराजद्वयाःसांप्रतं॥१॥अपिच॥मंगोमानेचक्रशो
 भाकुचेविन्यस्ताचिन्तेसारसश्रीर्वधूनां॥युक्तेतामिजीविनंवेवियुक्तेपंकपुरयाश्चर्यचर्येणयेन॥२॥इदानीहि॥कलिकाकलं
 कृतंमयेयज्जगत्समनोन्वितं॥माधवोत्तान्यथाकस्मान्माधवीजालकावृतः॥३॥तदन्ननारदश्रवणविदीर्णहृदयस्पृष्टम
 भगवान्धृतस्माकरसंपत्॥सारंगप्रियः॥कनकश्रीविद्योतमानंवीरःमाधवएवकारवचनं॥यदनुग्रहादहम

धियो गीभवेयं ॥ यद्यमचेतनी विपन्नगा द्विर्गीकृत विपुल नितं वद्वदृश्यते ॥ अत्वे तन्मृगया व्याजेन वन भूमिषु विनोदया
मिमानसमिति विचिंत्य ॥ बकुलमाला प्रेरित वराह दत्तेन किरातसेन्येन सह ॥ पद्मव्यूहमिव विलसत्केसरं ॥ वैद्यमिव तिरस्कृ
त वातगर्वगंगा प्रवाहमिवार्यावर्तद्भिर्द्यौः ॥ उत्तरगोम्रहणरणमिव स्तब्धकर्णं ॥ वर्णसमूहमिव द्रुत्स्वदीर्घघुतं स्कंदरं ॥ चिन्नरथमिव गं
धर्वश्रेष्ठं ॥ वणिजमिव भांडभूषितं ॥ कर्णाटदेशगोरसमिव मेघपुष्पसदृशं ॥ वालिनमिव सुग्रीवपरिपंथिनं ॥ मदनमिव मानस
संभवं ॥ प्रथममश्वकुलेषु ॥ द्वितीयमुच्चैः श्रवसा ॥ तृतीयं वातगरुडयोः ॥ अदृष्टवृत्तवाननमपिराजनंदनं ॥ नीलकर्णेश्वेतं मु
खे ॥ संपातिर्नगमने हयमारुह्य विपिनमायासीत् ॥ ततः केचन किराताः भग्नकीचकाः भीमाः शल्यान्धारयंतः ॥ त्रिखंडिधुरो
धिनो भीमाः द्रोणपक्षधराश्च ॥ शृगालभयकराः कृष्णाः नागत्रासकाश्च ॥ पुंडरीकद्वेषिणो दीपाकराः पथिकापकारिणश्च ॥ शूल
हस्ताः महाकालाः उग्राश्च वनं रुरुधुः ॥ तदा तु केचन जरासंधा इव वृकोदरं ताडयंतः ॥ केचन कर्णाटवशात्तया अर्जुनमुन्मूल
यितुमिच्छंतः ॥ केचन रुद्रा इव गजां धूलेन दारयंतः ॥ केचन कवय इव प्रासेनानाशुकवीनुद्देजयंतश्चेरुः ॥ किंच ॥ खड्गीख

२०
पुनः॥ कंचुकी कंचुकिने॥ चक्रीचक्रिणं॥ अष्टभजोत्तमत्वं॥ रक्षोकोरक्तासं॥ जघान॥ तदनुभग्नाः कुंभाः कुंभिभिकुंभाश्च॥ नष्टपत्राः
षष्ठिणो वनलताश्च॥ मृदितदिजाः दृक्षावनगजाश्च॥ नाशितशंकरा वनभुवस्तटाकाश्च॥ द्विजपुष्कराः पुष्करिण्यः शरिण्यश्च
उत्सारितनेत्राः नगाः नागाश्च॥ आकृष्टजीवाश्चापामहिषाश्च॥ खंडितस्कंधास्तरयो व्याघ्राश्च बभूवुः॥ सचमृगया व्याघारः राव
णश्च वनलकूबरं दूषितरंभं॥ धर्मकालदिवसश्च सरः अपुंडरीकं॥ प्रभातकालश्च वनमः अक्रक्ष॥ कालीकरवालश्च भूतलममहि
षं॥ युधिष्ठिरश्च भारतसैन्यमशल्यं॥ अरुण्यं चकार॥ किं बहुना॥ संजातसंश्रमभरैर्वनिदेवैतानां वृंदैरमंदभयकंपितमानसैर्युः
॥ आकर्णितश्रुतिसिंहरसिंहकोलः कोलाहलो धमृगया जनकंठजातः॥ १॥ मृदितपृथुलकुचकुंभा खंडितरम्पद्विजघ्राता
ता॥ आयासिततनुलतिकारतानलीलांबभारवनभूमिः॥ १॥ अत्रांतरे॥ गजमपि कुंभोद्भासितं॥ नीलमपिकेसरिद्वेषिणं॥ अं
जनाकृतिमप्यनुपमाकृतिं॥ कालमपि गिरीशकारं॥ गरुडमिव पक्षचरं॥ सकृद्विवाग्विलासमिव परिणतं॥ वीरमिव सदान्तं॥ २॥
विलासिनीजनमिव श्रमरचुंबितकपोलमंडलं॥ मत्तदंतावलमालोक्य॥ अर्जुनबाहुसहस्रनिरुद्धवनगजमदमलिननर्मदाप्र

वाहेरिवसहसामिरुद्धगतिप्रसरेः तद्दर्शनस्य कृमल्लेभिर्हृमल्लैः रिरेयनं मृपाकिं दंती ॥ मारीचनामाराक्षसः सारंगरूपेण मु-
निर्हंसनायसंचरतीति सारंगो नमृगः ॥ किंतु महामृग इति ज्ञानं ॥ अथ वा गजास्कर एवायं उत वा कुचलयापीडः ॥ देवेनापि-
ज्ञात एव स एव वानविप्रः ॥ यदत्रैव कोपि पर्वताकार इति निवेदिते किंचिद्दृसन् ॥ आः किं भणत मूढाः ॥ निर्गलभुजबलप्रसा-
रेषुरामश्रीकुंडवाकदेवेषु अचलोद्भूतिभार्येषु ॥ पार्थस्त्रितकप्रीयेषु जयस्कका कथा तादृशनां पापानां ॥ तिष्ठत्येतत् ॥ करिकी-
टः कश्चिन्मर्तुमिच्छति वराकः तन्निःसरतमद्गुणपातमुबद्धति वदन्नेव वाणमुमोच ॥ युक्तं शरस्कपतितायस्माद्गुणविष्कतो
बभूव ॥ किल ॥ चित्रमिदं यत्कृतः श्रीपतिनामामार्गणे यदा न्येन ॥ १ ॥ तदेव सोपि द्विरदमणिरैणीयस्वामये न दुतं दुदुवेदूरं ॥
कराग्रलग्नवारः ॥ पुष्कराग्रेपतन्ने जे श्रीमान् कृष्णशीलीकरवः ॥ चित्रचित्रमयं मूढः पुत्रागोद्वृत्तिस्मसः ॥ १ ॥ रुडाने
खलु मातंगजातेः कृष्णविमुखभावः ॥ देवोपिविहाय किरातचक्रंतंगजमुत्ससार ॥ सोपितस्यामवस्थायां धीरधीरसंचार-
वाभिनावशीकरणविदग्धः शृंगारशाली ॥ चरमोतुंगस्तननास्तलीलः ॥ श्यामानां संदरीणां महिलानां च गणैः परिवृतायां

२१ कस्यांनिद्रुभुविनिषपातगजः कटाक्षश्चश्रीनिवासस्य ॥ ततश्चेयमद्रुताव्यक्तिर्दृष्टा ॥ सुशंस्यचक्रांबुजपाणिशोभायात्रास
 मुद्रेजितराजहंसा ॥ लसत्सोमैद्रासिपयोद्यवश्रीर्नूनंरमायाः सहचारिणीस्पात् ॥ १ ॥ इतिनिश्चित्यसंजातसात्विकभावः ॥
 कथं कथमपिवारामाभिमुखीभूयययोहंतीवृत्तः श्रीनिवासंभूपालश्च ॥ नदतुभगवान्तांराजपुत्री ॥ अयिस्समतेलोत्तंबकं
 पश्य ॥ उन्मादिनिमदनकलिकेपुंडरीककुलंखंडय ॥ चपलेमंल्लिकासरंमहिषीप्रियंवधान ॥ कोमलेमालतिपथिकंटकीभवसु
 नागनेत्रमुत्ताटय ॥ ललितस्समांसइतएहि ॥ गृहीतराजीवजीवनेकृत्यासि ॥ उल्लाभितापिगिरक्तंमात्यज ॥ विद्रालन रुत
 यनेत्तचंदलयकदलीना ॥ प्रमादशीलेकोत्तंबकंचगृहाण ॥ इतिमृगयामिवचनविहारलीलासुभवंतीमिः सद्योभिः सरवी
 मिः परिवारितांवलोक्य ॥ तन्निकटवस्त्रापिततुरंगश्चितयांमास ॥ अयेइमामेवाहनारदः ॥ तथाहि ॥ अस्याः नागसदृशी
 वेणिकानकुचमंडली ॥ अगुरुविशेषकानंददायिकलाटमंडलंनचरित्रं ॥ अंजनांचितानेत्रयद्वयीनिमतिः ॥ पल्लवप्रणयिनी २३
 अधरलविः नस्पृहा ॥ अतिलसत्समनोहारिणीकुचद्वयीननासा ॥ नक्षत्रेशमनोहरंमुखंनरूपं ॥ अरंभासमानंययः

नोरुफगुलं॥कुवलयमनोज्ञं जघनं न करद्वयं॥नगजानुकारीगुणः नगतिक्रमः॥अस्तेतत्केयं भवेत्॥प्रायेणचंद्रध्वनंतरि
कल्पपादपादीनांसहोदरीरमेवक्षीरपारावारादेवोत्पन्ना॥अन्यथाकथतेषांगुणगणोस्मात्तथाहि॥अञ्जिनादूचा-अस्मिचंद्र
स्वगुणोनेत्रयोः॥स्तरागस्यपारिजातस्यकुचयोः॥जैवातकस्यधन्वंतरेमुखि॥दिव्यनागस्यैरावतस्यवेण्यां॥मधुनोवारुण्याः
अधरे॥रंभायाः॥अप्सरसांभूरुभागे॥गौरस्योच्चैःश्रवसोवर्णेतिष्टत्येतत्॥किमेषासंदर्पशरशरयतांप्रापिताकेनापिभवे
त्॥आंकःसदेहः॥येनास्याःशरचंद्रदर्शप्रापितेर्गुणमंडलेसरयीजनरन्ध्रतोमृगमदपत्रभंगः॥कुरंगभ्रमजनयति॥सहि
पांडिमैवेत्थंस्फुटंजल्पति॥किमनयाप्रकृतानुपयुक्तयाचिंतया॥प्रथमतावदेतद्विचारणीयं॥किमस्वामहमिवमप्येषा
क अनुरक्तावानवेति॥अथवाकिंतदद्यापिननिश्चीयतेथमन्यथाकृणितमविभागेनचक्षुषासव्याजंभामियंपश्येन्निरुद्धेषिको
धिकारः॥कथमस्याःप्रसरेदंगेषु॥स्येदलबसुक्ताजालकेरलंक्लियेतामिनबस्फटिकमितिधवलाकपोलपाली॥कथमुत्तं
भयेदुत्तरंवासोरोमहर्षेद्वेदः॥कथंनर्तयेदक्षिणानिलज्ज्वलतामूरुर्कपः॥कथंशिथिलीभवेन्नीवीबंधः॥कथंभुवमाति

खेच्चरणनखमणिः॥कथंप्रसुरेदाप्राक्पुण्यवारादितरंगबंधरंमेदक्षिणंचक्षः॥कथंयानिभैष्मीहरणकालेशुभानिनिमित्ता
२२ नितान्येवेदानीं पश्यामि॥कथं दूरादेवमाचिंतो यपरमात्मानम्॥सम्भ्रमंगमनेन सखीकंदेवेन परस्परं मंदमंदं स मंदहासमात्म
पितं॥कथमनयानीलोत्तलदलावुसैतेया॥श्रितपोतकुतालचालनिकटदेशयानितया सककणक्षणकारमन्यस्याः करकम
लान्मांचतंचक्रुर्मुहुःपर्यायव्यावृत्तकंधरंपश्यत्याः आद्विद्यनिगूहचविषयमाकुंचितभ्रुनिर्भस्तिमिव किमप्युपदिष्टं
॥अपिनामदाहशक्तिरुत्सद्येतचंद्रिकायां॥कदाचिदपि वानदेवर्षेर्मन्त्रजपसनाथाद्वदनारविदाग्निःसरेदलीकंवचः॥कथम
स्थाने सक्ता भवेन्मच्चित्तवृत्तिः॥कथमदन्यभोग्येवक्तव्यप्येतादृशलावण्यसदृश्यं स्थापयेद्देहाः॥एतस्यागुणकर्णनेन श्रव
णानंदइव स्पर्शेन हस्तानंदो नासीदिति वामः पंथाः॥भगवन्कुसुमायुधमाजनयक्षणमुद्देगं तावन्निर्वपयामि॥पूर्णचंद्रदर्श
नसंतापितनेत्रपुगलंप्रत्यंगदर्शनेनास्मिन्लावण्यसुधासरसिमुखजितचंद्रमसि॥कोतितिरस्कृतकांचनमहसि॥कुचतुलितच
क्रवाकवयसि॥रुतमन्मनसि॥अभिजातकन्यकामणौ॥अथ वामकरध्वजेन दत्तदर्शनावसरस्यापि॥आनंदवाष्पकलयानि २२

सहस्रं चालोकनसामर्थ्यं ॥ अस्त्वेतदपि कथं भाषयामि ॥ अलम्बवागवसरः स्तुतमुक्तकेन चिच्छास्त्रं सन्निश्चितधियापि विचारणीयमिति ॥ यतः ॥ अयं हितव्यो ह्यहोः कालस्य विस्मृता रव्युत्सायवृत्तिजनवशीकरणकला ॥ इत्येवं चिंतयति श्रीनिवासे ॥ काचिद्रजपुत्री सरसी कंचनवन्मर्तंगजं विजोष्य प्राह ॥ अधिभर्तृदारिकेयशैर्नमत्तदंतावलं मयं रव्युत्साहप्रोक्तो गिरिगहनचारी पुत्रागः ॥ यदित्यधिकं प्रसारयेत्कस्तेशरणं ॥ अथवा त्वमपि तस्य शूली वासितानात्रतुभयलेशः ॥ तदस्तु तोषायेव तावद्यं शिखीमुखः मदनान्निर्गस्य आकुलमतितां ॥ तत्र को वा उपाय इति ॥ तदा कर्णस्तो कं हसति सरसीवर्गे ॥ अलमलं च पलभाषणैरिति अलीककोपककुचितायां तर्जयेत्या राजसुतायां ॥ देवे श्रीनिवासेपि कल्याणीयमेतस्या उक्तिरमृतासारमाधरी सोदरी राजसुता वयस्याया आश्वासयति मदनमहाभुजं गच्छं विवृतस्वमेमानस्वमयं मयं मिलितोस्माकं वागवसरः ॥ अत एव च कथं ॥ मदनमहान्नहयस्तस्य संबुद्धा संबुद्धकथने को विधिः को निषेधः इति श्रित्याप्य राजसुता सरिव किमियमवलेति मत्वा त्रासयसि ॥ सान्निभोरुकरवाला तदुक्तं भयस्याभूमिः विविधा युधपरिष्कृतान् ॥ तथा हि ॥ यस्याः कुचं श्रेष्ठं श्रियं बहति ॥ ललाटमंडलमर्द्धचंद्रसंपदं ध

२३ ते॥ चंद्रहासशोभां कलयति वदनं॥ कुंतलसल्लस्यस्वीकरोति चेणिका॥ तदलसे वंचिधभाषणेरे वंद्यते पियदिते भर्तृदा
रिकायाः मनोजातभयंतदहं क्षणादेव परिहर्तुं शक्तः इति वदति काचिस्सखी तां वभाषण॥ ज्ञेयमदनकलिके॥ श्रुतं किले
तस्य किरातचक्रवर्त्तिनो भाषितं तन्मूलं भवती किल यदुत्तस्य वास्य वागवकाशः दत्तांतराणां पुरुषाणामेतादृशो वावप्रपंचो
दृश्यते॥ तदसंख्यं प्रलापिनीत्यमेवात्र तिष्ठ॥ वयमेतां भर्तृदारिकामादाय भवन्गण्यमः॥ यत्कुमारिअनविरुद्धाचारप्रवृ
त्तासि॥ सत्यप्यनुरागे पश्यति मूनिना वेक्षणं॥ उद्भिन्नेषिरो मुकुलकेऽवहि-थामार्त्तिकशलेन हंतुमिच्छत्यभिमतं पितरु
णो मनोभावा प्रकटममि त्यादिकुलकन्या लक्षणमिति॥ एवं वदत्यां तस्यां सत्यमाह प्रियसखीति नंदिततदाचिराजपु
त्र्यां सापि किंचित्कुपिते वाह॥ अयि शृंगारमजं रिसुचस्त्रिस्मापितवसिष्ठकुलभेऽपराद्धमया हितासत्य भर्तृदारी
कायाः॥ एतत्कुलमविरादेवानुभवती भर्तृदारिकां द्रष्टुमिच्छसीत्युक्त्वा च विरतचनायां तस्यां देवे श्रीनिवासेपि २३
उन्मत्तकेन मदनेन विस्मृतवाच्यावाच्यविस्तारे॥ अयि संदरां मिराजकृते॥ वचसामाकुरु मुग्धे कुरु रूपेणे वरति

तिरस्कारं॥ कठिनाकुचयुगलीतेभवतुसरोजाक्षिमानसंमास्त॥१॥ इति यावद्दत्तितावदेव काचिन्ना रायणपराज्जर
द्वासीराजांगनाप्रेरिताः गच्छन्मर्तदारिकेदेवीधराजापयतिपुष्पावचयागतायाः भवत्याः कारवतुवेत्ताजाता॥ महाराजः
प्रतिपालयति तवागमनमभ्यवहाराधरितदागच्छशीघ्रंयामोगहमिच्छन्तवती॥ ततः पद्मावतीसस्वरवीकदंबातरलत
रतारायादृशाआचूत्यादयसव्यापैजैश्वमीवनाश्रिता॥ भगवानपितृकुटाक्षार्द्रचंद्रवर्णितकृदयः किंचिद्भूयमाने
नमनसावातोजीविनीमिवपश्चादेवोपगंतुमिच्छंतीत्येतोवृत्तियत्नादाकृष्य॥ संदृष्टवमारीचर्नदने॥ वधिरिवसंज्ञा
मवहाराशालिनि॥ कश्यपइवोत्सन्नरीचो॥ ऐश्वर्यवर्णदेविजकरोद्भासितपुष्करे॥ घर्मकालाध्यनीतइवकामितल्ल
ये॥ भगवतिचित्रभागेचरमाचलक्षिरवरमारोहति यथास्नानमागत्यविस्मज्जकिरातचक्रंस्वामिसरः पुण्यजलेषुअक्र
मकृतसंध्याचंदनाद्यवश्यव्यापारः॥ कृताकारगुप्तिरेवबकुलमात्माकल्पितपुष्पशयनेनिविष्टः॥ कलितस्करसभा
वांचारुमेव्रीक्ष्यवर्णालिलिततरपदांतांचितयन्नाजपुत्री॥ कृतिमिहवरकांताकामुक्तीर्वेकदेशः कविरिवनचमिद्रा

मापसश्रीनिवासः ॥ १॥ इति श्रीनिवासविलासे द्वितीयोऽङ्कासः ॥ २॥ ॥ अथ कथं कथमपि विरहवेदनाभूयिष्ठं का
 २४ लं पापयति भगवति श्रीनिवासे ॥ कदाचित्कुचलयेष्वसंकोचकरप्रसारेचक्रानुरागरहितेभूपद्वनिष्प्रभत्वं गतवति चंद्रे ॥
 पतिव्रतोचितव्यापारायां भिवक्तनिजनायकानुगमनार्यायामवर्या ॥ अलभस्माकं कलंकिनोऽस्मरास्तः सेवाजनित
 चलसखेनेतीव हि मुपदेवतक्षणलीनेषु नक्षत्रेषु ॥ इदमेव प्राप्तकालप्रतिक्रियास्माकमिति विचिंत्येव न एवमुद्रितमु
 खं निवसत्कृतस्परिग्रहेषु नीलोत्तलेषु ॥ सजहंसतयोभयपक्षसमानाद्यमिति वनिः शकं संचरत्कवादं वैषु ॥ समनो
 दृष्टिशोभितानां किं भयमस्माकमितीव सरलितग्रीवगायत्कमिलिंदेषु ॥ तदेकशरणेषु द्विजेषु पुनस्तदुदयमाकांक्षमा
 णेष्विवत्पत्नीतां प्राप्तेषु च कोरेषु ॥ गतेपि स्वामिनि धैर्यत्यागो नो नित इति निश्चलप्रकृतितये वनद्रवस्कचंद्रकांतम
 णिषु विरामसमयोज्ज्वलमानकोकशो कानलप्रभापटलेरिवारुणदेहकांतिजालकैः शोणीकृतासदृशदिशास्त ॥ प २४
 धिनीनामयं विवासकाल इति ज्ञापयतीष्विव चिकसंतीषुकमलिनीषु ॥ उद्गाढयतकपाटं ॥ परिष्कुरुतवीथिकां ॥

बध्नीतवन्दनमालिका ॥ सत्कुरुतशरीराणि ॥ किंनजानी धायमयमागतएवभगयांश्चित्रभानुः पुरस्कृतस्यभानुस्ततो
 षयतेतिप्रकंपितवेनाग्रपुस्थाधिका रातु^{रूप}मानचरस्कभटेष्चिवतव्रतत्रसंचरस्कप्राभातिकदरफुल्लकमलसंसर्गकषा
 यप्रवमानपोतेषु ॥ अम्भद्यतपुंडरीकश्रीश्यामरश्माद्यविभवः ॥ परिमुदितमनसा रों रों गसहस्रपत्रः ॥ पूर्वतनंदोषाकरसजा
 नंनिर्जित्यअपरइयभूपः ॥ शूरारव्यातिरमणीयः ॥ प्राप्तमहोदयः ॥ परिष्कृतानंतः ॥ सकलजगत्सकर्मपरिपाकइवमूर्ति
 मान् ॥ त्रयीमूर्तिः तेजोभूमा ॥ पूर्वदिशावप्यसीमा ॥ शनैः शनैः रुवत्तास ॥ नतश्च ॥ अंतिपुष्करिणीयं ॥ नृसिंहजयंतीयमिति
 ॥ कथमानसंकल्पातां ॥ तीर्थेज्जीविनां कृमेकरा^{कृतेदसा} लवदः ॥ कृमेकक्षपेठिकेति ॥ जल्यतांदिष्टद्विजा^तनां प्रभा^तनानसमयव्यग्रे
 पुजनेषुचस्त्रंभाजनंयामुषित्वाद्यैवदीयते ॥ पणत्रोषमिति सांत्वयतनातरंतकुलकृतयज्ञोपवीतयाचकानांचेठिकार
 तदरिद्रोन्निकद्भिजविटानां ॥ अत्रैवंपादः ॥ अस्यायमर्थइतितारंतरंपदतांमासपोराणिकानां ॥ मत्तंनदत्तंमत्तंनदत्तमि
 तिआकंदनांगर्भयान्यकानां जातंजातमिदंवाद्यमानकरतलिकानां कृपाणास्तिकधनिकानां ॥ त्यजमार्गजलएववि
 ति

स्मृता श्रीमुद्राहायनितोपरिपतसिचराकेणमागोद्विषितः॥प्रतिपालयमदागमन॥विज्ञातेयतेशिष्टताइत्यादिप्रकारेण
 २५ वदतांजनानांभगवत्याःसुवर्णमुखयतिउभयतयैर्जम्भमाणकोलाहलेनोद्बुद्धःयथाविधिस्नात्वा॥गिरिसानुग्रहचंचव
 स्कमताचतादृशी॥यस्यमेत्रीजगत्सारानबंधःकस्यवारविः॥१॥इतिमनस्पालोचनतस्याकृततपनमंडलः॥राजकन्या
 वियोगदूयमानमनाः॥केनचिन्मरालकनामकेननर्मसुहृदासहयद्यवधारितंतत्तत्रैवमृग्यमितीवतमेववनोद्देशमुपा
 जगामश्रीनिवासः॥तस्यांवेलायामुदितभूयिष्ठमालोक्परिविविधमाहमरालकः॥वयस्यमाधव॥क्रमेणचर्कसंयोज्य
 भित्वाश्रीवासकोशकं॥जंतुकामःकुवलयंसूर्यस्त्वभिवर्त्तितः॥१॥अपिच॥सिंदूरेरपिवांकितंचवुसृणोःस्वस्तंचकाश्री
 रजेर्विभ्रांतकनकोत्करैःझिथिलितंचस्तंबुसंभैरपि॥किंचानम्पनिरीक्षितंतवजगद्द्वयैःप्रतापान्करैःसर्पत्यघनभस्तले
 बुजस्तद्द्रासांवितासेतुहः॥१॥इतःकिंचित्पश्यतुदेवः॥सत्रंकोककुलस्यहंससमितेर्दोलांप्रपाजालकंभंगायाम २५
 तनोःकलंबुनिचयंधातुःपरमंदुरां॥पर्यंकंचवियोगिनीजनतर्त्तेर्गेह्रमायाःसरोजालींसलुरुतेकरैर्दिनकरःका